

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΛΕΟΝΤΟΣ

(κατὰ ἀνέκδοτον παραλλαγήν
τοῦ νεαπολιτικοῦ κώδικος III. A. α. 9)

Τὸ κατωτέρω στιχοῦργημα¹ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἡθικοδι-
δακτικοῦ περιεχομένου στιχοῦρημάτων τῆς δημόδους παραγωγῆς, ἣτις
ἀνεπτύχθη ἐν Βυζαντίῳ ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ ιβ' μ.Χ. αἰῶνος, μὲ ἀντιπροσωπευτι-
κώτερον ἔργον τὸν λαϊκώτατον καταστάντα Σπανέαν². Ἡθικὸν δίδαγμα τοῦ
ποιήματος εἶναι, ὅτι ὁ ἀληθὴς σοφὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος, ὁ διατηρῶν
πάντοτε τὴν ψυχικὴν αὐτοῦ γαλήνην καὶ ἡρεμίαν, οὐδέποτε ἀπόλλυται ἐν τῷ
βίῳ, ἐὰν δέ, λόγῳ ἀτυχημάτων ἢ ἄλλων ἀντιξοοτήτων τῆς ζωῆς, περιπέσῃ
τυχὸν εἰς δυστυχίαν καὶ στερηθῇ τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, διὰ τῆς συνέσεως καὶ
τῆς ἱκανότητος κατορθῶναι καὶ πάλιν, τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐπιτύχῃ τὴν
ἡθικὴν καὶ θλικὴν ἀποκατάστασίν του.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου εἶναι ἀπλῆ³. Πλούσιός τις, Λέων καλούμενος,
σοφὸς καὶ φρόνιμος γέρον, κατὰ τινα ἐπιδρομὴν κουρσάρων, ἀπεγυμνώθη
ὀλοκλήρου τῆς περιουσίας του, ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τούτου ἀπεκλήθη Πτω-
χολέων. Ἵνα βοηθῇ τὴν πολυμελῆ οἰκογένειάν του καὶ ἐξαγάγῃ αὐτὴν τῆς
θλιβερᾶς καταστάσεως τῆς πενίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει, συνεβοῦ-
λευσε τοὺς υἱοὺς του νὰ τὸν πωλήσουν ἀντὶ μεγάλης τιμῆς εἰς τὴν ἀγοράν,
ὧς σκλάβον, μὲ τὴν πεποιθῆναι ὅτι ὁ Θεὸς θὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὰ περαι-

¹ Κυριωτέρα βιβλιογραφία : Κ. Κ ρ ο υ μ β ά χ ε ρ, 'Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς
Λογοτεχνίας, μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Γ. Σωτηριάδου, Ἀθήναι 1900, τόμ. Γ', σελ. 46 - 49,
C h. Gidel, Nouvelles études sur la littérature grecque moderne, Παρίσιοι
1878, σελ. 385 - 400, Ν. Πολίτου, 'Ιστορία τοῦ Πτωχολέοντος, Παρθενών, 1872,
σελ. 1125 - 1130, Ἡ λ. Β ο υ τ ι ε ρ ί δ η, 'Ιστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας,
Ἀθήναι 1924, τόμ. Α', σελ. 162 - 164, Ἰ ω. Κ α λ ι τ σ ο υ ν ά κ η, Τὸ μεσαιωνικὸν
στιχοῦργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος, Byzan-
tinische Zeitschrift, 1951, σελ. 304 - 314, Γ. Θ. Ζώ ρ α, 'Ιστορία τοῦ Πτωχολέον-
τος, Κρητικὰ Χρονικά, 1953, σελ. 267 - 295.

² Περὶ τῆς ἐν γένει ἡθικοδιδακτικῆς ποιήσεως βλ. προχειρῶς Κ ρ ο υ μ β ά χ ε ρ,
'Ιστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 33 ἐπ.

³ Εὐρείαν ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔργου βλ. ἐν Ἰ ω. Κ α λ ι τ σ ο υ ν ά κ η,
Τὸ μεσαιωνικὸν στιχοῦργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου
γέροντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 304 ἐπ.

τέρω. Πράγματι αγοράζει αὐτὸν ἀνώτερος ἀξιωματοῦχος τῶν ἀνακτόρων, ὁ δὲ βασιλεὺς, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἐκπλήσσεται διὰ τὴν καταβληθεῖσαν ὑπέρογκον τιμὴν, ταχέως διαπιστώνει, ὅτι ὁ γέρον ἦτο ἀνώτερος οἰουδήποτε τιμῆματος, καθ' ὅτι καὶ ἐκ φύσεως εἶχε προικισθῇ μὲ πολλὰς ἀρετὰς καὶ ἐκ πείρας εἶχεν ἀποκτήσει ἑξαιρετικὴν σοφίαν καὶ ἱκανότητα, ὥστε νὰ διακρίνῃ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τῶν πολυτίμων λίθων, τῶν ζώων καὶ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω, δοθείσης εὐκαιρίας, ὁ Πτωχολέων ἀποδεικνύει εὐτελοῦς ἀξίας τὸν λίθον, τὸν ὁποῖον ἀνατολίτης πραγματευτὴς ἐπώλει ὡς πολυτιμότεον, ὡς καὶ ἑλαττωματικὸν τὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον ἄλλος πραγματευτὴς ἐπώλει ἐξ ἴσου εἰς ὑπερβολικὴν τιμὴν, ὑποστηρίζων ἐκλεκτὴν τὴν καταγωγὴν του. Ὁ σοφὸς πρεσβύτης ἀποτρέπει ἐπίσης τὸν βασιλέα ἀπὸ τοῦ νὰ νυμφευθῇ νέαν, τὴν ὁποίαν οὗτος μὲν ἐνόμιζεν ἀνωτέρας πάσης ὑπονοίας, ἀντιθέτως δ' ἐκεῖνος ἀποκαλύπτει καταγομένην ἀπὸ κοινὴν γυναῖκα, ἐκ φύσεως δὲ ρέπουσαν καὶ αὐτὴν πρὸς τὸν ἐκλυτον βίον. Ὁ βασιλεὺς, κατάπληκτος πρὸ τῆς μαντικῆς ἱκανότητος τοῦ γέροντος, ἐρωτᾷ τοῦτον καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ καταγωγῆς, ὁ δὲ Πτωχολέων τοῦ ἀποκαλύπτει ὅτι δὲν εἶναι γνήσιον τέκνον βασιλέως, ἀλλὰ νόθος υἱὸς ἀρτοποιοῦ τινος μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ βασίλισσα εἶχε συνάψει ἀθεμίτους σχέσεις, γεγονός ὅπερ καὶ ἡ μήτηρ του ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ, δικαιολογουμένη δι' ἀνικανότητα τοῦ συζύγου της. Ὁ βασιλεὺς παρακαλεῖ τὸν γέροντα νὰ μὴ κοινολογήσῃ τὸ μυστικόν, εἰς ἀντάλλαγμα δὲ προσφέρει εἰς αὐτὸν πολυπληθῆ καὶ πλούσια δῶρα. Τέλος, ἀφίνει αὐτὸν ἐλεύθερον, ὅπως ἐπανέλθῃ πλησίον τῶν οἰκείων του καὶ ζῇ εἰς τὸ μέλλον εὐτυχῆς, δοξολογῶν τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ.

Ὡς παρατηρεῖ ὁ Καλιτσουνάκης¹, « ἡ ἀπλότης τοῦ στιχοῦργήματος εἶναι κατάδηλος, καὶ προφανὴς ὁ σκοπὸς του, ἡ ὑπὲρ πᾶσαν δύναμιν, καὶ τὴν βασιλικὴν ἀκόμη, ἀνωτερότης τῆς σοφίας καὶ παιδείας. Ἡ ἐκλογὴ τῶν τεσσάρων ἀποδείξεων κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς « τέσσαρας τέχνας » τὰς ὁποίας εἶχεν, εἶναι ἐπιτυχὴς καὶ ἡ σειρὰ των κατὰ προοιούσαν σπουδαιότητα. Ἡ ἐκλογὴ δὲ τῶν παραδειγμάτων γενικωτέρας φύσεως: ἀνὰ ἓν παράδειγμα ἐκ τῆς ἀψύχου φύσεως, ἐκ τοῦ βασιλείου τῶν ζώων καὶ ἔπειτα ἐκ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο ὁρίζεται τῆς μὲν εὐειδοῦς γυναικὸς (κόρης) τὸ παρὸν καὶ μέλλον, τοῦ δὲ ἀνδρὸς (καὶ ἰσχυροῦ βασιλέως) τὸ παρελθόν ».

Τὸ στιχοῦργημα, γεγραμμένον εἰς γλῶσσαν μεικτὴν καὶ εἰς μέτρον τροχαϊκὸν ὀκτασύλλαβον ἀνομοιοκατάληκτον, παρεδόθη ὑπὸ διαφόρους τίτλους, ἥτοι « Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου », « Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος », « Ὁ σοφὸς πρεσβύ-

¹ Ἰω. Καλιτσουνάκης, Τὸ μεσαιωνικὸν στιχοῦργημα Βίος καὶ πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφωτάτου γέροντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 307.

της », « Ριμάδα εἰς κάποιον γέροντα », ἐπεκράτησεν ὁμοῦς ὁ τίτλος « Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος », ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πλουσίου πρωταγωνιστοῦ καὶ κατόπιν ἀτυχήσαντος Πτωχολέοντος.

Τῆς « Ἱστορίας τοῦ Πτωχολέοντος », ὥς τῶν πλείστων ἔργων τῆς ἐποχῆς, ἀγνοοῦμεν τὸν συγγραφέα, τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς.

Ἐν τούτοις περὶ τοῦ συγγραφέως ἕμμεσοί τινες ἐνδείξεις ἐξάγονται ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ ποιήματος. Οὕτως ἐν τῇ βιενναίᾳ καὶ τῇ νεαπολιτικῇ παραλλαγῇ ὁ συγγραφεὺς παρουσιάζει τὸν Πτωχολέοντα ἐπικαλούμενον τὸν Ἅγιον Δημήτριον· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἅγιος οὗτος εἶναι ὁ πολιοῦχος τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς κατήγετο ἢ, τοῦλάχιστον, κατῴκει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Δὲν ἀποκλείεται νὰ ἔζησεν ἐπὶ τινα ἐπίσης χρόνον καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐπανειλημμένως ἐκφορᾷ ὅλως ἰδιάζοντα θαυμασμὸν καὶ ἀφοσίωσιν.

Οἱ ἐν τῷ στιχουργήματι ἀπαντῶντες στίχοι (24 - 26) :

*ξένον μοναχοῖς ὑπάρχει
τοῦ νὰ γράφουσι τοιαῦτα
μυθικά καὶ βίου λόγους,*

ἐπιτρέπουν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι συγγραφεὺς ἦτο μοναχός τις· τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην ἐνισχύει τὸ γεγονὸς, ὅτι ἐν τῷ ἔργῳ του παρέχει πολλάκις δείγματα τῆς χριστιανικῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τῆς βαθυτάτης πρὸς τὸν Θεὸν εὐσεβείας.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι, ὅτι ὁ στιχουργὸς καταδικάζει αὐστηρότατα τὰς δολοπλοκίας καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἀνακτόρων, ὥς καὶ τὴν ἐν γένει συμπεριφορὰν καὶ μικροπρέπειαν τῶν αὐλοκολάκων, ὑφισταμένων ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν παντὸς εἵδους ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὺς ἐκ μέρους τοῦ ἡγεμόνος, γεγονὸς ὅπερ μαρτυρεῖ, ὅτι οὔτε ἀνῆκεν, ἀλλ' οὐδὲ ἡνείχετο τὸν φαῦλον κύκλον τοῦ αὐλικοῦ περιβάλλοντος. Τέλος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς, φαίνεται ὅτι τὸ στιχουργήμα ἀνάγεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν ἰδ' αἰῶνα.

Ἰδιαιτέρως ἀπησχόλησε τοὺς μελετητὰς ἡ καταγωγή τοῦ στιχουργήματος. Ὁ Κρουμπάχερ φρονεῖ, ὅτι ἡ « Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος » προῆλθεν ἀπὸ παλαιότερον ἀνατολικὸν — ἴσως Ἰνδικὸν — πρότυπον, ἐξ οὗ κατὰγονται διάφορα συγγενῆ ἔργα, ὥς τὸ δυτικὸν ἔπος Erakles, τὸ ρωσικὸν ἄσμα περὶ τοῦ Ἰβάν, καὶ τὸ τουρκικὸν διήγημα « Ὁ σοφὸς περιηγητὴς καὶ ὁ νόθος σουλτάνος ». Τὸ τελευταῖον τοῦτο διήγημα ἀποδέχεται ὥς πρότυπον καὶ ὁ Πολίτης, ἐν μελέτῃ του δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ περιοδικῷ « Παρθενών »¹. Τὸ θέμα ἀπετέλεσε προσφάτως ἀντικείμενον εὐρυτέρας ἐρεῦνης ὑπὸ τοῦ Γ. Μέγα².

¹ Διὰ πλείονας πληροφορίας βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 280 - 283.

² G. Me gas, Die Erzählung von Ptocholeon, Ἀνακοινώσεις εἰς τὸ Ἰ' Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ ποίημα ἔχει ἐκδοθῇ μέχρι τοῦδε ἐκ τεσσάρων διαφόρων καὶ μεταξὺ των ἱκανῶς ἀφισταμένων παραλλαγῶν, ἐξ ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα, ἐκ 384 στίχων, καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κώδικι 390 τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων σφζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ E. Legrand τῷ 1872, μετ' εἰσαγωγῆς τοῦ E. Gidel καὶ σημειώσεων τοῦ ἰδίου Legrand καὶ τοῦ Wyndham¹, ἡ δευτέρα, ἐξ 939 στίχων, εἰς τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος ἀναγομένη καὶ ἐν τῷ βιενναίῳ κώδικι 244 σφζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ W. Wagner τῷ 1878², ἡ τρίτη, ἐκ 409 στίχων, εἰς τὸν 15^{ον} αἰῶνα ἀναγομένη καὶ ἐν χειρογράφῳ τῆς Βυτίνης σφζομένη, ἐξεδόθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ E. Legrand τῷ 1874, μετ' ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστείλαντος αὐτὴν N. Πολίτου³, καὶ ἡ τετάρτη, ἐκ 332 στίχων, εἰς τὸν 17^{ον} αἰῶνα ἀναγομένη καὶ ἐν ἰδιοκτήτῳ χειρογράφῳ σφζομένη, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Γ. Ζώρα⁴.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω καὶ ἤδη ἐκδοθεισῶν παραλλαγῶν, ὑπάρχει καὶ ἑτέρα, ἣτις παρέμεινε μέχρι σήμερον ἀνέκδοτος, καίτοι ἡ ὑπαρξὶς αὐτῆς ἦτο ἀπὸ μακροῦ γνωστή. Σφύζεται ἐν τῷ νεαπολιτικῷ κώδικι III. A. α. 9 καὶ σύγκειται ἐξ 852 στίχων⁵. Τὸ χειρόγραφον διατηρεῖται ἐν καλῇ καταστάσει, ἡ δὲ γραφὴ εἶναι κατὰ κανόνα καθαρά, μὲ τινὰς διορθώσεις ἐπενεχθείσας παρὰ τοῦ αὐτοῦ γραφέως. Κατὰ τὸ σύννηθες ὑπάρχουν πολλὰ σφάλματα καὶ ἀνορθογραφίαι, ἡ δὲ στίξις ἔχει τεθῇ εἰκῇ καὶ ὥς ἔτυχε. Τὸ στιχοῦργημα εἶναι γεγραμμένον εἰς τροχαϊκὸν ὁκτασύλλαβον ἀνομοιοκατάληκτον μέτρον, ἐν πολλοῖς σφαλερὸν καὶ ἀπειροκάalon, καὶ εἰς γλῶσσαν μεικτὴν μετὰ πολλῶν βαρβαρισμῶν. Κατὰ τὸ περιεχόμενον — ὥς ἤδη παρετήρησε καὶ ὁ Κρουμπάχερ⁶ — ἡ παραλλαγὴ εἶναι συγγενής, μὲ αἰσθητὰς ὁμῶς διαφορὰς, πρὸς τὴν παραλλαγὴν τοῦ βιενναίου κώδικος, ὥστε δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀμφότεραι προέρχονται ἐκ κοινοῦ προτύπου.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν τὸ κείμενον τῆς ἐν λόγῳ παραλλαγῆς :

¹ Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ φρονίμου Μουτζοκουρεμένου, ποίημα νῦν τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις χειρογράφου ἐκδοθὲν ἐπιμελεῖα καὶ διορθώσει Αἰμιλίου Λεγρανδίου, Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-Hellénique, n. 19, Paris 1872.

² W. Wagner, Carmina græca medii ævi, Lipsiæ 1878, σελ. XI - XII καὶ 277 - 303.

³ E. M. Legrand, Recueil de chansons populaires grecques. Collection de monuments pour servir à l'étude de la langue néo-Hellénique, nouvelle serie, n. 1, Athènes 1871, σελ. 257 - 285.

⁴ Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 285 - 294.

⁵ Κώδιξ τῆς Ἑθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Νεαπόλεως III. A. α. 9, ff. 25v - 33v.

⁶ Κρουμπάχερ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, ἐνθ' ἀν., τόμ. Γ', σελ. 48.

φ. 25v

Ἔλεγον οὐ μὴ νὰ γράψω
οὐδὲ χεῖρα νὰ κινήσω
εἰς διήγησιν τοῦ λόγου
τοῦ ἀνδρὸς τοῦ σοφωτάτου

5

καὶ τοῦ γέροντος ἐκείνου
τοῦ πολλὰ φρονιμωτάτου·
ἡ δὲ σὴ φιλικωτάτη,
καθαρὰ φίλα λέγω,
εἵλκυσεν καὶ με πρὸς τοῦτον

10

ἐν ἀδολεσχίᾳ γράψαι,
καὶ διήγησιν ἡρξάμην
τοῦ πτωχοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.
Εἰ δὲ γὰρ καλῶς γινώσκω,
ἡ ὑπακοὴ τοῦ φίλου

15

ἐκ ζεύσεως τῆς καρδίας
τοῦ γενέσθαι μᾶλλον θέλει.

Διὰ τοῦτο δέχου ταῦτα,
ὦ Θεόδωρε καὶ φίλε,
τὰ ρησίδα τοῦ λόγου,

20

εἰ καὶ ἀμαθὴς ὑπάρχω·
περισσότερον εἰς τοῦτο
ἡ ἀγάπη σου, Θεοδῶρε,
ἔφερέν μοι νὰ τὰ γράψω.

25

Ξένον μοναχοῖς ὑπάρχει
τοῦ νὰ γράφουσι τοιαῦτα
μυθικά καὶ βίου λόγους.
Πλὴν ὑπήκουσά σου, φίλε,
καὶ τὴν χεῖρά μου προτείνω,
καὶ διήγησιν ἡρξάμην,
καὶ τὸ οὗς εὐήκοον ἔχε.

30

φ. 26r

Ἦτον ἄνθρωπος ἐν τόπῳ
φρόνιμος πολλὰ καὶ μέγας,
ἐνδοξὸς τε καὶ ἀγχίνους,
πλοῦσις ἐν βίοις πᾶσιν,
ἐν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ,
δούλοις ἅμα καὶ παιδίοις,

35

8 λέγω : cod. λέγων 22 ante Θεοδῶρε deleui κυρ

ἵπποις ἅμα τε καὶ κτήνοισι
 καὶ ἐν κτήμασι παντοίοις,
 κινητοῖς καὶ ἀκινήτοις·
 40 εἰς τὴν γνῶσιν μέγας λέγω.
 Εἶχεν υἱὸς καὶ θυγατέρα
 καὶ γαμπροὺς μὲ τὸν ἑαυτὸν του,
 ἔκγονοὺς τε μικροτάτους,
 ἄρσενάς τε καὶ θηλείας.
 45 Κ' ἐκατήντησεν εἰς τόπον
 ἐκ τῆς Πόλεως μακρόθεν
 τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου·
 κ' ἐσυνέφερεν ὁ χρόνος,
 μὲ τὴν γνῶσιν, ὅπερ εἶχεν,
 50 καὶ τοῦ νοῦ τὴν δεξιότητα,
 καὶ ἐπλούτησεν ἐκεῖσε
 καὶ αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του.
 Ὡς γοῦν ἔφερεν ὁ χρόνος,
 ὁ ἀσύστατος ὁ βίος
 55 καὶ τὸ κύλισμα τῆς τύχης,
 τὸ ἀσύστατον τοῦ χρόνου,
 ἦλθεν κοῦρσος εἰς τὸν τόπον,
 οὗ ἡτύρσκετον ὁ γέρων·
 εἶτα ἐπτόχευσεν ἐκεῖνος,
 60 ἅμα τε καὶ τὰ παιδιὰ του,
 εἰς πενίαν τὴν ἐσχάτην,
 δυστυχίαν βαρυτάτην·
 οὗ γάρ ἄρτου βραχυτάτου
 ἐκατήντησεν ὁ γέρων.
 65 Ἀπορήσας τοίνυν οὗτος
 καὶ πῶς ζήσειν οὐ καὶ ἔσχεν,
 ἀλλ' οὐδ' ὑπομεῖναι πλέον
 τοῦ λιμοῦ τε τὴν πεινάγραν
 καὶ τὴν συμφοράν, ἣν εἶχεν,
 70 τὸν υἱὸν του παίρνει μόνον,
 τὸν κρείττοτερον τῶν πάντων
 καὶ τὸν φρονιμώτατόν του,
 εἰς κρυφὸν τινὰ τε τόπον
 καὶ ἀπόδημον ἀνθρώπων.

37 post ἅμα addidi τε καὶ κτήνοισι 43 ἔκγονοὺς : cod. ἔκγονάς 56 τοῦ : cod. τὸ

75

Καὶ καθήσαντες ἐκεῖσε
καὶ μικρὸν ἀναπαυθέντες,
μυστικῶς τὸν συντυχαίνει,
παρβολικῶς ἀρχίζουν,
νὰ τὸν λέγῃ συντυχαίνει :

80

« Ἀκουσον, νιέ μου πρῶτε,
λόγους ταπεινοῦ πατρός σου·
δέξαι τούτους μετὰ πάσης

φ. 26ν

τῆς καλῆς σου προθυμίας,
οὐ γὰρ ἐμελλεν, νιέ μου,

85

φέρειν σε τοιούτους λόγους·
ὁ δ' ἀσύστατος ὁ χρόνος
καὶ ἡ βία τῶν παιδιῶν μου,
ταῦτα λέγω σοι ἐκ βίας

90

Ὅταν ἄπιτῃ πῦρ εἰς πληθος
καὶ συνάγωνται οἱ πάντες
πανταχόθεν τοῦ πυρός τε,
ἂν πηδῆσῃ φῶς ἐκ ταύτης,
οἷον εὗρη πλέον τῶν ἄλλων

95

πλησιέστερον σιμά του
ἐκκεινοῦ τὰ γένηα καίει
καὶ τὸ πρόσωπον τζιφλίζει,
ἀτιμώνεται παρ' ὅλους

100

τοὺς ἐκεῖσε καθημένους,
ἔχει δὲ τὴν ζέσιν πλέον
τὴν θερμότητα εἰς πληθος,
οὕτως εἶναι, τὸ παιδί μου,
καὶ τῶν ἀνθεντιῶν ἡ ἀγάπη·

105

τοὺς κοντότερα θερμαίνουν,
ἐπὶ πλέον μεγαλύνουν
καὶ δοξάζουσιν εἰς πλοῦτος
καὶ τιμὴν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους.

110

Διὰ τοῦτον οὖν τὸν φόβον
οὐ κατεπιάσθην ὅλως,
ἀλλ' οὐκ ἐδραξάμην τοῦτον,
νὰ ᾿μαι εἰς βασιλέως παλάτιν

79 λέγῃ : cod. θέλῃ

93 ἂν πηδῆσῃ : cod. ἐνπιδήσι

100 post ἔχει addidi δὲ

108 post διὰ deleui γὰρ

109 κατεπιάσθην : cod. κατεπιάσθην

- διὰ νὰ θρέψω τὰ παιδιὰ μου
 καὶ τὸν ἐμαυτὸν μου πάντως.
 Καὶ εἴ τι θέλει ὁ Θεὸς ἃς πάθω
 καὶ ἃς πειρασθῶ μεγάλως !
 115 Ἐκκουσὸν μου πλήν, νιέ μου,
 τὸ βουλευόμαι νὰ ποίσω
 καὶ τὸ ἔχω εἰς τὴν καρδιάν μου,
 ἃ σὲ φαίνεται κ' ἐσένα,
 120 τὸν Θεὸν δὲ μᾶλλον πρῶτον,
 τῷ εἰδόντι καὶ τὰ πάντα·
 Ἐγὼ εἰς τὸν χαλκῆαν,
 τὸν κρεινιότερον τῶν πάντων,
 ἄλυσόν με ποῖσαι πρώτην,
 125 σιβαρὰ χειρόψια δύο·
 ταύτην γάρ με περιθέντες,
 σύ τε καὶ υἱοὶ μου πάντες,
 καὶ καλῶς δέσετε ταύτην
 χεῖρας ἅμα καὶ ποσί τε.
 130 Ἐπαρον τοὺς ἀδελφούς σου,
 μᾶλλον δὲ καὶ τοὺς γαμβρούς σου·
 ὅς τὴν μεγάλην Βυζαντίδα
 ἄρατέ με ὡς κακοῦργον
 φ. 27r καὶ κακόβουλον στρατιώτην,
 135 ὅπου ἐχάσα τὴν γενεάν σου
 παρ' οὐδὲν ἀπὸ τὸν κόσμον
 μὲ τὰ συμβουλευμάτά μου
 τὰ παμπόνηρα, τὰ ἔχω,
 καὶ τὰς δυστροπιάς, τὰς ἔχω.
 140 Μνήσθητι ἑμοῖς τοῖς λόγοις,
 ὦ παμφίλιτατόν μου τέκνον,
 δρόμε παρενθὺς εἰς Πόλιν
 μὲ τοὺς ἀδελφούς σου πάντας,
 πώλησόν με ὡς κακοῦργον,
 145 ἔπαρε χιλιάδας πέντε
 ὑπερπύρων τοῦ χρυσίου·
 ἅμε, θρέψον τὰ παιδιὰ μου
 καὶ τὸν ἑαυτὸν σου πάντως

120 post Θεὸν addidi δὲ 131 γαμβρούς : cod. γαμβρούς 132 ὅς τὴν : cod.
 εἰς τὴν 147 ἅμε : cod. ἅμα

- 150 ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου.
 Μὰ τὸν ἅγιον Δημήτριον,
 ἐξομολογοῦμαι σέ το
 τὴν ἀλήθειαν ἀπὲ τῶρα.
 Ἄν οὐδὲν ποιήσης τοῦτο
 ἐν σπουδῇ καὶ πάσῃ γνώσει,
 155 πάντες ἅμα ἐκτριβῇτε
 καὶ θανάτῳ προσεγγίσαι
 καὶ κακοῦ πολλοῦ πλησθῇτε ».
- 160 Τηνικαῦτα γοῦν ὁ υἱὸς του,
 κατὰ λόγον τοῦ πατρός του,
 τοῦ ἀνδρός τοῦ σοφωτάτου,
 καὶ κατὰ τὸν ὀρισμὸν του,
 ὡς φιλόστοργον παιδίον του
 καὶ Θεῷ δεδουλωμένον
 καὶ βουλόμενος τοῦ ζῆσαι,
 165 ἐποίηκε τὸν ὀρισμὸν του.
 Ἀλυσώνει, χεροψιάζει,
 καὶ τοὺς πάντας συναθροίζει,
 ἀδελφούς, γαμβρούς, ἐγγόνους,
 καὶ ἐντάμα τὸν ἐπαίρονουν
 170 ἄλυσοχεροδεμένον
 ὡς κακοῦργον τὸν ὑπάγουν
 ὣς τὴν μεγάλην Βυζαντίδα,
 τάχα ὡς ξένον νὰ πουλήσουν
 τὸν καλὸν τοὺς τὸν πατέρα,
 175 διὰ τὴν βίαν καὶ τὴν ἀνάγκην
 καὶ λιμὸν καὶ δυστυχίαν,
 ὅπερ ἐσυνέβην τούτοις
 ἐκ τοῦ πλούτου τοῦ μεγάλου
 179 καὶ τῆς δόξης, ὅπερ εἶχεν.
- φ. 27v Ἄμα γοῦν τὸν ἀπεσῶσαν
 εἰς τὴν Πόλιν τὴν μεγάλην,
 ἐνδοξον καὶ τρισολβίαν
 τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου,

159 ante κατὰ deleui καὶ ante λόγον deleui τὸν 168 ἀδελφούς, γαμβρούς: cod.
 ἀδελφούς φούς γαυρούς 172 ὣς τὴν: cod εἰς τὴν 173 ante πουλήσουν deleui τὸν
 post πουλήσουν deleui: ἀκουσόν μου πλὴν νίε μου τὸ βουλεύομαι ποιῆσαι καὶ τὸ ἔχο
 εἰς τὴν καρδίαν μου ἀσ φαίνεται καὶ σένα 174 τοὺς: cod. σου

- 185 ἤρξαντο νὰ τὸν πιπράσκουν
ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ κάστρου,
ἐν τοῖς λεωφόροις πᾶσιν,
λόγους περισσοὺς νὰ λέγουν
εἰς συνάθροισιν τῶν πάντων
διὰ τὴν πραγματεῖαν τοῦ γέρου.
- 190 Ἐμαθέ το καὶ ὁ τοπάρχης
ὑπὸ γὰρ τοῦ λογοθέτου
τοῦ μεσάζοντος τῆς Πόλης·
τηνικαῦτα τὸν ὀρίζει :
- 195 « Δράμε, ἰδὲς τὸν στρατιώτην,
πόθεν ἔναι, τί ἔν' τὸ ξεύρει
καὶ τὴν τέχνην τὴν γινώσκει
καὶ τὴν γνῶσιν, ἥνπερ ἔχει.
Ἄμα γοῦν ἰδῆς τὸν γέρον
καὶ διακρίνης ὅ,τι πρόπει,
- 200 νὰ γυρίζετε εἰς τὸ μέσον
τοῦ ἐμοῦ τοῦ παλατίου,
καὶ διὰ τιμὴ μας νά 'ναι,
εἴ τι λέγουν, πλήρωσέ το,
δὸς καὶ τὴν τιμὴν του πᾶσαν,
- 205 ἔπαρε καὶ φέρε μάς τον ».
Εἶτα γοῦν ὁ λογοθέτης,
σὸν τὸν λόγον τοῦ τοπάρχου,
ἀπελθὼν ἐκ παλατίου,
καὶ κατὰ τὸν ὀρισμὸν του,
- 210 εὔρε τοῦτον ἐν τῇ Μέσῃ
πιπρασκόμενον ὡς δοῦλον·
καὶ ἠρώτησε τοὺς παῖδας :
- 215 « Πόσον ἔναι ἡ τιμὴ του,
τί ἔναι ἡ τέχνη τὴν ἡξεύρει,
διὰ τὸν βασιλέα τὸν θέλω ».
Ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι
τὴν τιμὴν ὁποῦ τοὺς εἶπεν
καὶ τὰς τέχνας τὰς γινώσκει
ὁ σοφώτατος ὁ γέρων.
- 220 Πρὸ μὲν πάντων τούτων ὅλων
λέγει γὰρ ὁ λογοθέτης

- τὸν υἱόν του τὸν πρωταῖον :
 « Εἰς πολλὴν τιμὴν τὸν δίδεις,
 ὀλιγώτερον ἀξιάζει,
 225 διὰ τοῦτο οὐδὲν τὸν θέλω ».
 Ὅμως ἤκουσεν ὁ γέρον
 τὴν λαλίαν τοῦ λογοθέτου,
 πλαγινίζει καὶ κοντένει
 πρὸς τοῦ βασιλέως τὸν δοῦλον,
 230 μυστικῶς τὸν συντυχαίνει :
 « Πλέον ἀξιάζω παρ' οὗ λέγει ».
 Καὶ ἀκούσας ὁ μεσάζων,
 ὁ καλὸς ὁ λογοθέτης,
 τὴν φωνὴν τοῦ γεροντίου,
 235 καὶ τὴν γνώσιν του νοήσας,
 εἴ τι εἶπεν ἔδωκάν του
 χιλιάδας ὅλας πέντε
 ὑπερπύρων τοῦ χρυσοῦ.
 καὶ τὸν γέροντα ἐπαίρει,
 240 εἰς τὸν βασιλέα τὸν πάγει,
 ἔμπροσθέν του τὸν δεικνύει.
 Τότε πάλιν ὁ τοπάρχης
 πρὸς τὸν γέροντα ἐλάλει :
 « Λέγε, γέρον, τί γινώσκεις,
 245 τί ἔναι ἡ τέχνη τὴν ἡξεύρεις ; »
 Ὁ δὲ γέρον ἀπεκρίθη,
 μετὰ προσοχῆς μεγάλης :
 « Ἄκουσον, αὐθέντη, τέχνας,
 τὰς γινώσκει ὁ σὸς δοῦλος.
 250 Τέσσαρας τὰς τέχνας ἔχω·
 ἄνδρας ἅμα καὶ γυναῖκας,
 λίθους ἀτιμήτους πάλιν,
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἵππων φύσιν
 καὶ ἡξεύρω καὶ γνωρίζω
 255 καὶ τὴν φύσιν καὶ τὴν γνώσιν ».
 Τότε οὖν ὁ βασιλεὺς γὰρ
 πρὸς τοὺς μεγιστάνους λέγει
 καὶ μεγάλους τοὺς πλησίον,
 τοὺς ἐγγὺς παρισταμένους :

225 τοῦτο : cod. τὸ 228 κοντένει : cod. κοντέβη 240 πάγει : cod. ὑπάγει
 252 ἀτιμήτους : cod. ἀκινίτους

- 260 « Μὰ τὴν κεφαλὴν μου, λέγω
τὸν συμβασιλεύοντά με
τοιούτον ἄνθρωπον ἀκόμῃ
ἄλλον σπίτιν μὴ τὸν ἔχῃ,
ἀλλ' οὐδ' ἄλλη βασιλεία.
265 Καὶ δοξάζω τὸν Χριστὸν μου,
ὅτι ἦλθεν εἰς ἐμένα
ἄνθρωπος σοφὸς καὶ μέγας ».
Ὡρίσεν, ὁσπίτιν ἦθραν,
ἐβαλάν τον εἰς ἐκεῖνον·
270 ἀνεπαύετο ὁ γέρων,
ὁ ξενιτευμένος οὗτος.
Πρὸ μὲν πάντων τούτων ὧν
διοίκησιν οὐδὲν τὸν δίδουν.
Ἦτον οὗτος ὁ πτωχὸς μου
275 ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ λέγω,
τριάκοντα ποσὸν ἡμέρας
τυραννούμενος ὁ γέρων.

- Εἶτα γοῦν εὐρέθην ἄλλος
ἔμπορος μακρόθεν ξένος,
280 πλούσιος πραγματευτής τε·
λίθον εἶχε μέγα πρῶτον
πολυτίμητον ὥραϊον
ἶσα μ' ἐν ᾧδν σιρουθίου,
καὶ τὸν βασιλέαν τὸν φέρνει,
285 λέγει νὰ τὸν ἀγοράσῃ.
Πραγματεύεται τὸν λίθον
ὁ τοπάρχης τοῦ ἐμπορίου,
εἰς τὸ στέμμα νὰ τὸν θέσῃ
τὸ βασιλικόν, τὸ ἐφόρει·
290 ὅση γὰρ τιμὴν ἐζήτει,
τότεες τόση τὸν ἐδῶκεν,
καὶ τὸν λίθον ἀγοράσε.
Εἰς ἐξήκοντα χιλιάδας
ἐπουλήθη γὰρ ὁ λίθος

260 λέγω : cod. λέγει 272 πρὸ : cod. πρὸ τοῦ ante ὧν addidi τούτων
278 post εἶτα addidi γοῦν 283 σιρουθίου : cod. σιρουθίον 291 post τότες
delevi ἔδε

295

ὁ πανθαύμαστος ἐκεῖνος.

Πρὸ μὲν πάντων τούτων ὅλων
ἔλαθεν τὸν βασιλέα

300

νὰ ἐρωτήσῃ τὸν στρατιώτην,

τὸν ἀγοραστὸν τὸν εἶχεν,

διὰ τὴν τιμὴν τοῦ λίθου.

Καὶ ἐμίσσησεν ἐκεῖνος
ὁποῦ ἐπούλησεν τὸν λίθον.

ὦρσε καὶ ἠφέρασιν τὸν

τὸν σοφώτατον ἐκεῖνον

305

ἔμπροσθέν του εἰς τὸ παλάτιν,

λιμοκτονισμένον ὅλον,

καὶ τὸν λίθον τοῦ δεικνύει :

« Λέγε, γέρον, τί ἀξιάζει,

τί ἔναι ἡ τιμὴ τοῦ λίθου,

310

τί ἔναι ἡ τέχνη τὴν ἡξεύρεις·

πῶς τὸ λέγουν τὸ λιθάριν,

τί ν' ἀξίζῃ ἡ τιμὴ του,

πληροφόρησέ με τώρα ».

Ἀποκρίνεται ὁ γέρον

315

μετὰ φόβου τε καὶ τρόμου

πρὸς τὸν βασιλέα ὡς ξένος :

« Ἀκουσόν μου, δέσποτά μου,

περὶ τὴν τιμὴν τοῦ λίθου,

πόσον ἔναι τὸ ἑιάζει.

320

Οὐ γὰρ χρῆζει πλέον, κύρη,

παρὰ ἐν κουφὸν καρύδιν ».

Καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτίκα,

θυμωθεὶς πολλὰ μεγάλως,

καὶ τὸ γέλως του γνωρίσας,

325

ἀλλὰ δὴ καὶ τὴν τιμὴν του

καὶ τοσοῦτας χιλιάδας,

ἔφη πρὸς τὸν γέρον οὕτως :

« Δεῖξον τοῖνυν πῶς ἡξεύρεις

τὴν τιμὴν τοῦ λίθου τούτου !

330

Μὰ τὴν κεφαλὴν μου, τώρα,

εἰ οὐ δείξεις τὴν τιμὴν του,

ἔβαλά σε εἰς τιμωρίαν,

- 335 εἰς δεινὴν καὶ πικροτάτην,
 336 τὴν οὐκ ἔπαυες ποτέ σου,
 337 γέρον πεπαλαιωμένε·
 338 τὴν πραγμάτειαν, τὴν ἐποίκα,
 339 ἤρξεις οὖν ἐσὺ νᾶ ψέγῃς».
 340 Ἀποκρίνεται δὲ γέρον
 341 πρὸς τὸν βασιλέα αὐτίκα,
 342 μετὰ προσοχῆς μεγάλης,
 343 ἅπερ ἤρμοζεν ὡς ξένος :
 344 « Τὰ κολάκια σὲ πρέπουν,
 345 δέσποτά μου, παρ' ἄξιαν !
 346 Εἰς τοιοῦτον βασιλέα,
 347 μᾶλλον δὲ καὶ παρακάτω,
 348 οἷον ἐσέν, καλέ μου αὐθέντη,
 349 τὰ κολάκια οὐχ ἁρμόζουν·
 350 μεθοδιᾶς διαβόλου εἶναι·
 351 πάντων, δέσποτά μου, μίσα.
 352 Οὐδὲ πρέπουν κολακεῖες
 353 εἰς τοιοῦτον βασιλέα.
 354 Ἄλλος γὰρ σοφός τις ἔφη,
 355 φρόνιμος ἐν δοκιμῇσι :
 356 « Κόρακες ἐσθίουν πάντα
 357 σάρκας τε τῶν θνησιμαίων,
 358 τῶν κτηνῶν καὶ πετεινῶν τε,
 359 οἱ δὲ κόλακες ἐσθίουν
 360 τῶν ἀφρόνων τὰς καρδίας' ».
 361 Διὰ τοῦτο σὲ θυμίζω,
 362 ὅσοι οὐδὲν σὲ κολακεύουν
 363 οὐδὲ ψέματα γινώσκουν,
 364 ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν
 365 λέγουσιν τὴν βασιλειάν σου,
 366 τούτους ἔχε πάντα φίλους,
 367 καὶ βουλὴν καὶ πρᾶξιν πᾶσαν·
 368 κράτει, τίμα, δέσποτά μου,
 369 καθὼς πρόπει, καὶ ἀγάπα.
 370 Τοῦ δὲ λίθου ἡ τιμὴ τοῦ
 371 ἄκουσον αὐτὴν προθύμως :

334 τὴν : cod. τὰν 337 post ἤρξεις addidi οὖν 342 τὰ : cod. τί 349 post
 μου addidi μίσα 352 post ἄλλος addidi γὰρ

370

Σκώληξ ἔναι φυτευμένος
μέσον γὰρ τοῦ λιθαρίου·
ἅμα γοῦν ἔλθῃ τὸ θέρους,
μέλλει θρίψαι τὸ λιθάριν

375

καὶ ὁ σκώληξ ἔβγει θέλει
καὶ ὁ λίθος τεφρωθῆναι.
Εἰ δὲ οὐδὲν μὲ τὸ πιστεύεις,
ἀλλὰ ραθυμεῖς μεγάλως

380

καὶ καιρὸν οὐ περιμένεις
εἰς τὸν λόγον, ὃν περ λέγω,
ὄρισε καβάτωράν σου
νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ παλάτιν

385

καὶ νὰ σκίσῃ τὸ λιθάριν
καὶ νὰ εὗρῃ τὸ σκωλήκιν.
Εἰ δὲ καὶ μακροθυμήσεις,
ἄφες τὸν καιρὸν νὰ ἔλθῃ,
τοῦ καλοκαιρίου λέγω,
καὶ νὰ ἴδῃς καὶ τὴν τέχνην

φ. 29v

390

καὶ τὴν γνῶσιν, ὃν περ ἔχω
ὁ πτωχὸς ὁ λιμασμένος·.
Εἴτα ὁ βασιλεὺς αὐτίκα,
ραθυμῶν ἐν τῇ μανίᾳ,

395

ὄρισεν, καβάτωρ ἦλθεν
ἐμπροσθεν εἰς τὸ παλάτιν·
ἔσχισεν τὸν λίθον μέσα,
εὗρε τὸ σκωλήκιν μέσα

400

καὶ ἐτέφρωνέ τον ὅλον
κ' ἐκατέτρωγεν τὸν λίθον.
Θαῦμα τοίνυν ἔσχε πάντας,
τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους,

405

εἰς τὴν γνῶσιν, ἣν περ εἶχεν
ὁ σοφώτατος ὁ γέρων.
Καὶ τὸν δίδει ἀφραῖτον ἔνα
καθ' ἐκάστην τὴν ἡμέραν,
εἰς διοίκησίν του τάχα
τοῦ πτωχοῦ τοῦ γεροντίου.

Εἴπαμέν το καὶ πρὸ τούτου,

386 cod. καλοκαιρίου ex καλοκιρίου 389 λιμασμένος : cod. λιμασμένος
402 καὶ : cod. νὰ 403 διοίκησιν : cod. διήγησιν

δτι διοίκησιν οὐκ εἶχεν
ὁ ξενούτιζικος ὁ γέρων,
ὁ ἀδίκως πουλημένος.

410

Μετὰ ἡμέρας ἄλλας πάλιν
καὶ καιροῦ παραδραμόντος,
ἦλθέν τις πραγματευτὴς γάρ,
πλούσιος πολλὰ καὶ μέγας·
εἶχεν ἄλογον τοιοῦτον,

415

ἔξω φύσεως ἀλόγων,
χοντρομούρην, χοντροκότιζην
καὶ βουβαλοσυνθεμένο.

420

Οἱ κοκκάλοι του μεγάλοι,
ἀργοκίνητον εἰς δρόμον,
στερεὸν πολλὰ παρ' ὅλα.

425

Ἦ δὲ βασιλεύς, ἀκούσας
περὶ τοῦ τοιούτου ἵππου,
ἀγοράσαι τοῦτον θέλων
καὶ μὴ πλανηθῆ ὥς πρόωην
τῆς τιμῆς τοῦ λιθαρίου,
ᾤρισε καὶ ἠφέραςίν τον
ἔμπροσθέν του εἰς τὸ παλάτιν
τὸν σοφώτατον τὸν γέρον
καὶ περὶ τοῦ ἵππου ἔφη :

430

« Δάλει, γέρον, πῶς ἐγέννη
ἔξω φύσεως ἀλόγων
καὶ βουβαλοσυνθεμένον·
δειξέ μου τὴν τέχνη, γέρον,
καὶ τὴν γνῶσιν, ὅπερ ἔχεις ».

435

Ἦ δὲ γέρων ἀπεκρίθη,
πρὸς τὸν βασιλέα λέγων :

440

« Ἄκουσον, αὐθέντη, τοῦτο :

φ. 30r

Ἦ σπορὰ τοῦ ἵππου ἔναι,
ἡ δὲ ἡ τροφή του ἔναι
ἀπὸ γάλα βουβαλίνας,
καὶ διὰ τοῦτο μετετράπη,
οἶον βλέπεις ἐγεγόνει ».
Καὶ ἀκούσας ὁ τοπάρχης

424 πλανηθῆ : cod. πλανηθεῖς 428 σοφώτατον : cod. σοφώτων

- 445 τὸν σοφώτατον τὸν γέρον,
 ἔβαλε καὶ ἐγύρευσέ τον
 νὰ ἰδῇ καὶ τὴν ἀλήθειαν.
 Εἶπε γὰρ ὁποῦ τὸ 'πούλει,
 ὁ πραγματευτὴς ἐκεῖνος
 450 πρὸς τὸν βασιλέα τε οὕτως,
 μετὰ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν·
 «Ψοφισμένη γὰρ εὐρέθῃ
 ἢ ἀγοῦν μὲ τὸ πονύριον·
 ἔσχισάν την ψοφισμένην,
 455 ἔδωκάν το εἰς βουβαλάρην,
 ἔτρεφέν το μὲ τὸ γάλα.
 Ἄλλην μάννα οὐκ ἐξεύρει,
 μόνον γὰρ καὶ τῆς βουβάλας.
 Ἐκολούθει γὰρ βουβάλας
 καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀπ' ὅλας·
 460 ἔτρων γὰρ τὸ γάλαν ὅλον
 καὶ εἶχεν μίαν ἀπὸ ταύτας
 ὥς μητέραν ἐδικήν του».
- Καὶ ἀκούσας ὁ τοπάρχης
 τὴν διασάφησιν τοῦ ἱππου,
 465 ὑπερεθαρμάστην ὅλως
 μετὰ καὶ τῶν μεγιστάνων,
 ἀλλὰ καὶ τοῦ παλατίου,
 εἰς τὴν γνῶσιν του τὴν τόσῃν
 τοῦ σοφοῦ τοῦ γεροντίου.
- 470 Ὡρισεν ἀφρᾶτον ἄλλον
 νὰ τὸν δίδουν τὴν ἡμέρα.
 Ἐνθυμίζω ὁποῦ τ' ἀκούει,
 νὰ ἔχῃ τὴν ἡμέραν δύο
 ἀφρατουτίγια ψωμία.
- 475 Μετὰ ἡμέρας πάλιν ἄλλας,
 ἔμαθεν ὁ βασιλεὺς γὰρ
 παρὰ τοῦ πλησίον τούτου,
 ὅτι κορασίδα ἡγυρέθη
 μεγιστάνου καὶ πλουσίου,

448 πραγματευτὴς : cod. πραγματευθεὶς 452 ἢ ἀγοῦν : cod. οἰαγοῦν 454 το :
 cod. της 464 διασάφησιν : cod. διοσάφησιν

- 480 παρὰ φύσιν γὰρ τῶν ἄλλων
 εὐμορφότατη ὑπῆρχεν
 καὶ ὠραία τῷ εἶδει πάνυ
 παρὰ πάσας τὰς γυναῖκας
 εἰς τὸν τόπον του τὸν ὅλον,
 485 τὸν αὐθέντευεν ἐκεῖνος.
 Καὶ ὦρισεν ὁ βασιλεὺς γὰρ
 καὶ ἔμπροσθέν του εἰς τὸ παλάτιν
 τὴν ἠφέρασιν ἐκείνην,
 μέγας νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ,
 490 νὰ τὴν στεφανοκρατήσῃ.
 Καί, ἅμα ἔμπροσθέν του ἦλθεν,
 ὑπερεθναυμάστην ὅλως,
 φ. 30v ἀλλὰ δὴ καὶ οἱ μεγιστάνες,
 οἱ μικροὶ τε καὶ μεγάλοι,
 495 εἰς τὸ κάλλος καὶ τὴν ὄψιν,
 ὅπερ εἶχεν ἡ γυναῖκα
 καὶ παρὰ τὴν φύσιν πᾶσαν.
 ὦρισεν ὁ βασιλεὺς γάρ,
 ἔφερεν τὸν γέρον τοῦτον,
 500 τὸν σοφώτατον τὸν γέρον,
 ἔμπροσθέν του εἰς τὸ παλάτιν·
 κολακεύει τοῦτον τάχα
 ὁ τοπάρχης νὰ τὸν λέγῃ :
 « Ἄγωμε, καλὲ πατέρα,
 505 καλοδὲς τὴν τὴν γυναῖκα
 εἰς τὴν γνῶσιν καὶ εἰς τὴν φύσιν
 καὶ τὴν τελεσιουργίαν,
 καὶ τί γενεᾷς ὑπάρχει,
 καὶ τὸ ποῦ τὴν θέλει φέρει
 510 ὁ ἀσύστατος ὁ χρόνος
 εἰς τὸ κάλλος τὸ τοσοῦτον.
 Ἔλα εἰς μοναξιάν, εἰπέ τὴν
 τὴν ἀλήθειάν σου πᾶσαν,
 καὶ πεπληροφόρησέ με
 515 πῶς νοεῖς το, γέροντά μου ».
 Εἶτα γοῦν ὁ γέρων πάλιν,

481 εὐμορφότατη : cod. εὐμορφώτατον 492 ὑπερεθναυμάστην : cod. ὑπερεθναυμά-
 την 505 καλοδὲς τὴν : cod. καλιδέστην 515 νοεῖς το : cod. τὸ νόεις

- τῆς χειρὸς αὐτῆς πιάσας,
 εἰς τὸ σπίτιν ὑπαγαίνει
 μετὰ δύο - τρεῖς γυναῖκας.
 520 Ὕρρισε καὶ ἐκδύσασιν την,
 ὥσπερ γὰρ καὶ ἐγεννήθην,
 ἔμπροσθέν του τὴν ἠφέραν,
 οὕτως ἔφη πρὸς ἐκείνην :
 « Γύρισον τὰ νώτια μέρη
 525 ἅμε κειθεν πρὸς ἐκείνας,
 ἔλα πάλιν πρὸς ἐμένα ».
- Καί, κατὰ τὸν ὀρισμὸν του,
 ἐποικέν το τὸ κορίτζιν,
 οὐ γὰρ ἐπενιτράπην δλωσ
 530 καὶ αἰσχύνην νὰ προσφέρῃ,
 ὡς παρθένος τάχα οὔσα,
 ἀλλὰ πάντα ἀδιαντροπῶς
 ἔπραττεν μετ' εὐκολίας.
 Ὕρρισεν, ἐνδύθην πάλιν,
 535 ὁ σοφώτατος ὁ γέρων,
 εἰς τὸ σπίτιν τὴν ἀφῆκαν
 μετὰ γυναικῶν ἐκείνων,
 καὶ εἰς τὸν βασιλέα ὑπάγει,
 ἔσωθεν εἰς τὸν κοιτῶνα,
 540 μέσον τοῦ μεσονυκτίου,
 εἰς ῥῥῶδες ἀλεκτορνόνων,
 νὰ ἀναφέρῃ τὸν τοπάρχη
 ὅσα εἶδεν ἐν τῇ γνώσει
 ὁ σοφώτατος ὁ γέρων
 φ. 31r
 545 εἰς τὸ κάλλος τὸ τῆς κόρης.
 Ἐνεπήδησεν ἐκεῖνος
 ὁ τοπάρχης εἰς ἐκεῖνον :
 « Λάλει, γέρον, τὴν ἀλήθειαν,
 τί δοκεῖ σοι πρὸς τὴν κόρην ».
- 550 « Ἄκω τοίνυν, δέσποτά μου :
 Εἴδαμέν το τὸ κορίτζιν.
 Ἐν' κακοῦ τζουλούκου σπέρμα
 ἀκρατίστου καὶ χυδαίου,
 καὶ κακῆς κουβέλας γένος

527 ὀρισμὸν : cod. οριμὸν 529 ἐπενιτράπην : cod. ἐπενιτράτην 552 ἔν' : cod. ἔνε

- 555 καὶ πολιτικῆς μαινάδος·
καὶ τὸ συγγενέσθαι ἄνδρα
καὶ γνωρίζαι καὶ τὴν φύσιν
τῆς γλυκύτητος ἐκείνης
μείξεως καὶ συνουσίας,
560 θέλει γένει ἐλευθέρα
παρὰ τὰς γυναικας ὄλας,
ὅσας οἶδες ἐν τῇ γῇ σου,
ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ἄλλον κόσμον ».
Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτίκα
565 ἀκριβῶς τὸν ἐρευνίζει,
τοὺς γονεῖς αὐτῆς ἐτάζει,
τὴν ἀλήθειαν μανθάνει,
καὶ παρὰ τοὺς γείτονάς της,
ἀλλὰ δὴ καὶ συγγενεῖς τε.
570 Εὗρεν τοιοῦτον ὡς τὸ εἶπεν,
ἀπαράλλακτον εἰς πάντα,
ὁ σοφώτατος ὁ γέρων.
Καί, θανμάσας ὁ τοπάρχης
σὺν τοῖς μεγιστᾶσιν πᾶσιν
575 τὴν σοφίαν καὶ τὴν γνῶσιν
τοῦ πατρὸς καλοῦ ἐκείνου,
ὥρισεν καὶ ἠῤῥησάν τον
ἄλλον ἕνα ἀφρατίειν
ὁ τοπάρχης μετ' ἀγάπης
580 τὸν σοφώτατον τὸν γέρον·
« Νὰ μὲ ἐπιχαρῆς, πατέρα,
τὴν ἀγάπην μου νὰ ἔχης,
πῶς ἐνόησας αὐτίκα
ὅτι καταστρηνιάσει θέλει
585 τὸ κοριτζί, τὸ σὲ εἶπα,
καὶ ἔναι φύσις τζουλουκούνου
καὶ κακῆς κουρβέλας γένος,
θέλει καὶ ἐξεδώσειν μᾶλλον,
καθὼς εἶπας πρὸς ἐμέναν ; »
590 Εἶτα γοῦν ὁ γέρων ἔφη·
« Ἄκω, δέσποτά μου, τοῦτο,

565 ἐρευνίζει : cod. εἰρενίζει 578 ἀφρατίειν : cod. ἀφροντίειν 587 κακῆς
correxi : cod. καλῆς 588 καὶ ἐξεδώσειν : cod. καὶ ξοδόσειν

- τὸ σὲ θέλω ἀναφέρειν·
 Ὅταν τὴν ἀπῆρα λέγω
 ἐκ τὸ χέριν, ὥσπερ οἶδας,
 595 καὶ εἰς τὸ σπῖιν τὴν ὑπῆγα,
 φ. 31ν καὶ ὦρισα καὶ ἐκδύσσασίν την
 αἱ γυναῖκες τρεῖς καὶ πλέον,
 ὥσπερ γὰρ καὶ ἐγεννήθην,
 600 ἔμπροσθέν μου τὴν ἠφέραν.
 Πάντως ἔναι τὸ κοράσιν
 κατὰ φύσιν εὐγενείας
 δοκιμώτατον εἰς κάλλος,
 καθὼς βλέπει ἡ βασιλεία σου.
 Πίστευσον ἐμοῦ τοὺς λόγους
 605 εἰς ἀλήθειαν παντοίαν,
 ἅπερ μέλλουσιν συμβαίνειν
 τὸ κοράσιν ἐκεῖνον
 ἀπὸ τοῦ τοσούτου κάλλους,
 ὥσπερ οἶδας καὶ γινώσκεις ».
- 610 Τότε γοῦν ὁ βασιλεὺς γάρ,
 βουληθεὶς τοῦ νὰ γνωρίσαι
 τὴν γενεάν του καὶ τὴν γνώμην,
 ὅπερ εἶχε, καὶ τὴν φύσιν,
 615 ἐκ τὸ χέριν τὸν ἐπαίρνει,
 εἰς κρυφὸν τόπον ὑπάγουν
 τὸν μακρότατον, ὃν εἶχεν.
 Εἰς Θεὸν τὸν ἀναθέτει,
 620 νὰ τὸν εἴπῃ δι' ἐκεῖνον
 καὶ εἰς φύσιν καὶ εἰς γνώμην
 καὶ τὸ τί γενεᾶς ὑπάρχει·
 λόγον νὰ μηδὲν τοῦ κρύψῃ,
 ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν
 τοῦτον νὰ τὴν φανερώσῃ.
 Τότε γοῦν ὁ γέρον πάλιν
 625 πρὸς ἐκεῖνον ἀπεκρίθη·
 « Ἄκουσον γάρ, δέσποτά μου,
 νὰ εἰπῶ τὴν βασιλείάν σου,
 δίκαιον γάρ, δέσποτά μου·
 Πιάσον χαρτίον ἄρι
 630 μὲ τὰς χειρὰς σου ἀτός σου,

- 635 ἄλλα δὴ καὶ καλαμάριν,
 ὀρκωμοτικόν με ποῖσε
 μὲ τὰς ἴδιας σου τὰς χεῖρας,
 ἵνα μή, θλιβείς πολλάκις,
 εἰς ὁργὴν μὲ μεταβάλης
 καὶ κακὸ πικρὸν μὲ ποίσης,
 καὶ νὰ σὲ εἴπω τὴν ἀλήθειαν
 καὶ νὰ σὲ τὴν φανερώσω ».
- 640 *Ορκωμοτικὸν ἐποίησε
 μὲ τὰς ἴδιας του τὰς χεῖρας
 ὁ τοπάρχης παραντίκα.
 *Ἐποικεν ἀφροντισίαν
 τὸν τοιοῦτον τὸν σοφόν τε.
 Εἴτα λέγει μετὰ θάρρους :
- 645 « Μάγκιπος υἱὸς ὑπάρχεις,
 εἶσαι φύσει χωριάτης
 φ. 32r καὶ χυδαῖος παρὰ πάντας.
 *Ἀπελθε πρὸς σὴν μητέρα,
 ποὺ σὲ ἐβάστασεν εἰς μήτραν,
 650 καὶ νὰ μάθῃς τὴν ἀλήθειαν ».
- Εἴτα γοῦν ὁ βασιλεὺς γὰρ
 εἰς τὴν μάνναν του ὑπαγαίνει
 μοναξιὰν καὶ κατ' ἰδίαν,
 655 ἔσω εἰς τὸν κοιτῶνα ταύτης.
 *Ἠρξαντο νὰ τὴν ἐλέγχῃ
 καὶ νὰ τὴν δημοσιεύῃ
 πρὸς τοὺς λόγους, ὅπερ εἶπεν
 ὁ σοφώτατος ὁ γέρων.
 Τότε γοῦν ἐθλίβῃ ἐκείνη
- 660 καὶ πρὸς τὸν υἱὸν της ἔφη :
 « Μάγκιπος υἱὸς ὑπάρχεις,
 φύσει δέ γε καὶ χωριάτης.
 Οἶδα γοῦν τὸν σὸν πατέρα
 παῖδας οὐκ ἐδίδον πάντως
- 665 εἰς ἐμὴν κοιλίαν ὅλως
 νὰ ἀνθεντέψῃ, καὶ τοῦ κράτους
 νὰ κρατήσῃ βασιλείαν.

635 μεταβάλης : cod. μετεβάλης 642 ἀφροντισίαν : cod. ἀφροισίαν 649 ποὺ :
 cod. ὅπου 665 ὅλως : cod. ὅπως

Δέλεαρ εἰς τοῦτο ἔχω
 μάγκιπα τὸν ἐδικόν μου,
 670 οὐ δι' ἔρωτος τὸν τρόπον,
 ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τέχνην,
 νὰ μὴ χάσω βασιλείαν
 ἐκ τοῦ γένους τοῦ πατρός σου.
 Καὶ εἰς τοῦτο ἔχεις δῶς
 675 στόμα προσανοῖξαι δέ μοι,
 ἔχεις πρόσωπον καὶ βλέπεις,
 οὐδὲ χάριτάς μοι λέγεις
 καὶ ὁμολογεῖς μεγάλως ! ».
 Τότε γοῦν ἐθλίβη ἐκεῖνος,
 680 ἐντροπῆς γεμίσας ὅλος
 καὶ αἰσχύνῃς πληρεστάτης.
 Πρὸς τὸν γέροντα ὑπάγει,
 εἰς Θεὸν τὸν ἀναθέτει :
 « Τίμιε πάτερ, δίδαξόν με
 685 πῶς ἐνόησας τοιαῦτα,
 ἀκομὴ χρόνον οὐκ ἔχεις
 εἰς τὴν βασιλείαν μου ταύτην.
 Μάγκιπον υἱὸς ὑπάρχω,
 690 χωριάτου φύσιν ἔχω
 καὶ κακότροπος τὴν γνώμην ».
 Εἶτα πάλιν πρὸς ἐκεῖνον
 ἀπεκρίνεται ὁ γέρον,
 μετὰ ταπεινοφροσύνης :
 « Ἄκω, δέσποτά μου, τοῦτο
 695 καὶ καλῶς νὰ τὸ διδάξω
 καὶ τὸ κράτος σου ν' ἀρέσῃ.
 Ὅταν εἶδα ἐγὼ τὸ ἀφραῖτον
 εἰς τὴν πρώτην μου τὴν προᾶξιν,
 700 ἄλλο ἀφραῖτο εἰς τὴν δευτέραν,
 εἰς τὴν τρίτην πάλιν ἄλλον,
 ἔκρινά το ἐν τῷ νοῦ μου
 καὶ εἶπα πρὸς τὸν ἐμαυτόν μου :
 Ἄλλο ἀφραῖτο μᾶς χαρίζουν,
 ἔξοδον οὐδὲν μᾶς δίδουν,

698 τὴν προᾶξιν addidi ego 699 ἄλλο ἀφραῖτο : cod. ἄλλον ἀφράτον 703 ἄλλο :
 cod. ἄλλον

- 705 ἄλλην χάριν οὐ ποιεῖ μας !
 Ἡ μαγκίπου φύσιν ἔχει
 ἣ νίδος ἔναι μαγκίπου.
 Τοῦτο φύσει βασιλέως
 οὐδὲ μεγιστάνου ὑπάρχει·
- 710 ὥσπερ αἰετοῦ πουλλία
 εἰς τὴν φύσιν τοῦ πατρός των
 εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν κεῖται,
 οὕτως δὲ καὶ τοῦ τζικνέα·
 τὰ πουλλία γὰρ τοιαῦτα,
- 715 ἔκ μικροῦθεν ἢ οὐδρά των
 διχαλὴ καὶ τεθλασμένη,
 ἅμα ἔλθῃ εἰς τὴν φύσιν
 τοῦ πατρός των, μεγαλύνει,
 πίπτει τὸ πτερόν ἐκεῖνον,
- 720 ράσσει κρέας εἰς τροφήν του,
 τρέχει φυσικῶς ἢ φύσις
 πρὸς τὴν φύσιν τοῦ πατρός του.
 Οὕτως γὰρ καὶ ἡ βασιλεία σου.
 Εἰ δὲ θέλεις νὰ σὲ φέρω
- 725 μῦθον πρὸς τὸν λόγον τοῦτον,
 ἄκουσέ τον, δέσποτά μου :
 Ὁ γὰρ μύρμηξ, λέγουν ἄλλοι,
 ἄνδρας γεωργὸς ὑπῆρχεν,
 καί, παρὰ τὴν φύσιν πάντων,
- 730 ἔπρατεν τὴν γεωργίαν·
 εἰς ἐκεῖνον οὐκ αὐτάρκει,
 ἀλλ' ἐκίνησε νὰ κλέπτῃ
 καὶ τὰς ξένας γεωργίας,
 τὰ γενήματα τῶν πάντων
- 735 νὰ τὰ κλέπτῃ καθημέραν
 καὶ τὴν νύκταν, ἂν ἡμπόρει·
 νὰ μὴ ἀφίνη σπέρμα ὅλως
 γείτονός του καὶ πλησίον
 ἢ μικροῦ τε ἢ μεγάλου.
- 740 Γνοὺς ὁ Θεὸς τὴν πονηριάν του
 καὶ τὴν ἀδικίαν τούτου,

735 post νὰ addidi τὰ 740 ὁ Θεὸς τὴν πονηριάν του : cod. τὴν πονηριάν του
 ὁ Θεός

- ὄργῃσιν φοβερωτάτην
 ἔπεμψε πρὸς τὸν τοιοῦτον.
 Μύρμηξ πᾶσιν ἀνεφάνη
 745 ἀχρεϊότερος τῶν ζώων.
 Τὸ μὲν σῶμα κατηλλάγην,
 ἥ δὲ φύσις οὐκ ἠλλάγην,
 ἀλλὰ κλέπτει πάλιν πάντα
 τὰ γενήματα τοῦ κόσμου.
 750 Οὕτως γὰρ καὶ ἡ αὐθεντιά σου,
 φ. 33r τὸ μὲν σῶμα ἐτιμήθην,
 ἥ δὲ φύσις οὐκ ἠλλάγην.
 Ἀπὲ τῶρα, δέσποτά μου,
 μηδαμῶς πολυλογοῦμεν,
 755 βαρυνθῶσιν οἱ ἀνθρώποι,
 ὅσοι οὐ χρεῖζουσιν ἀκούειν
 τὰς τοιαύτας σου τὰς πράξεις,
 τὰς διακρισίας, τὰς ἔχεις.
 Εὗξον γάρ μου, δέσποτά μου,
 760 ὅπου εἶμαι καὶ ὑπάρχω
 καὶ εἰς οἶον τόπον εἶμαι,
 μεγαλύνειν τὸ ὄνομά σου
 καὶ αὐξάνειν ἐν ταῖς χώραις.
 Εἰ δὲ βουληθῇς κρατεῖν με
 765 περισσότερον ὥς δοῦλον
 καὶ τὸν ὄρκον σου παρέβης
 καὶ κακωτικὸν μὲ ποίησας,
 ἐν ἀμηχανίᾳ καὶ δόλῳ,
 πίστευσόν μοι, δέσποτά μου,
 770 ὅπου καὶ ἂν μὲ πουλήσῃς,
 ἢ ὄνομά σου θὰ δημεύσω,
 ἀλλὰ δὴ νὰ φανερώσω
 καὶ τὴν γνῶσίν σου, τὴν ἔχεις,
 καὶ τὸ τί γενεᾶς ὑπάρχεις,
 775 πῶς δεσπόζεις παρ' ἀξίαν
 μεγιστάνους καὶ πλουσίους,
 ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ταύτην,

760 ὅπου εἶμαι : cod. ὀπιόημε 766 παρέβης : cod. παρέβην 768 post ἀμηχανία
 deleui τε 770 post ὅπου addidi καὶ 771 δημεύσω : cod. διαμέσω 775 παρ' ἀξίαν :
 cod. παραξίον

- 780 εἰς τὸν κόσμον ὅλον λέγω.
Καί, ὥς νικᾷ τὸ φῶς ἡλίου
τοὺς ἀστέρας καὶ σελήνην,
οὕτως ἔχει καὶ τὸ νῦκος
ὅσα ὑπὸ τὴν γῆν ἐπάνω
τὸ Βυζάντιον τὸ μέγα.
- 785 Ποτὲ ἄλλον τοιοῦτον κόσμον
οὐδ' ἐποῖκεν οὐδ' ἐφάνην
ὁ Θεὸς ὁ πάντων κτίστης,
ἀλλ' οὐδ' ἄρτι γάρ ποιῆσαι.
Συμβουλεύω σοι καὶ λέγω,
ἵνα μὲ ἀφήσης ἄρτι
- 790 ὑποστρέψαι εἰς τὰ παιδιὰ μου
καὶ τὴν σιωπὴν ἀσκήσω,
λόγους δέ γε νὰ τοὺς κρύψω,
οὕσπερ εἶπά σοι ἀρτίως».
- 795 Ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτίκα,
μεταμεληθεὶς μεγάλως
εἰς τὰς ὕβρεις καὶ τοὺς κόπους
καὶ τὰς ἀνυποληψίας
ἵς τὸν γέροντα ἐποῖκεν,
κολακεύει τοῦτον τάχα
- 800 καὶ συγχῶς αὐτὸν ἐλάλει :
« ὦ Ἀκουσον, καλὲ πατέρα,
τὴν βουλὴν μου νὰ τὴν εἶπω
πρὸς ἐσέν, διδάσκαλέ μου
καὶ σοφώτατε πρεσβῦτα.
- 805 Πρὶν ἀπέλθης ἐκ τῶν ὧδε
καὶ εἰς χώραν ἄλλην πάλιν
ἡθελήσης κατοικῆσαι,
τίμησόν με ὥς τοπάρχην
καὶ ὥς βασιλέαν μέγαν,
- 810 τὸ ὄνομά μου δίδαξέ το
καὶ μεγάλυνε τοῖς πᾶσιν.
Ἔχε θάρρος εἰς ἐμέναν,
στέλλε πάντας τοὺς υἱούς σου
τὰ κατ' ἔτος νὰ σὲ δίδω
- 815 χάριν σου τῆς εὐλογίας

787 ἀλλ' οὐδ' : cod. ἄλλον δ'

- χίλια τῶν διδραχμάτων,
 τὰ νομίσματα τῆς χώρας.
 Ὑπαγε μετὰ ὑγείας
 καὶ χαρᾶς ἀνεκλαλήτου.
 820 Κύριος κατευοδόσοι
 διαβήματα καὶ δρόμον
 τῶν ποδῶν σου, τίμιε πάτερ.
 Καὶ χαιρέτα τοὺς νιούς σου,
 ἅπαντας τοὺς ἐδικούς σου,
 825 τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς μεγάλους».
- Τὸν δὲ λογοθέτην πάλε
 ὥρυσεν καὶ ἠφέρασίν τον
 ὁ τοπάρχης ἔμπροσθέν του·
 οὕτως ὥρυσεν ἐκεῖνος·
 830 « Δὸς αὐτῷ εὐεργεσίαν
 χάριν τοῦ καλοῦ τον κόπου,
 ὅπερ ἦλθεν εἰς ἐμέναν
 καὶ τὸν κόπον τῆς ὁδοῦ του,
 ὑπερπύρων τρεῖς χιλιάδας,
 835 νὰ ἀπέλθῃ εἰς τοὺς ἰδίους του ».
- Τηνικαῦτα ὁ λογοθέτης,
 πρὸς τὸν λόγον τοῦ τοπάρχου
 καὶ κατὰ τὸν ὀρισμὸν του,
 δέδωκεν ἐκεῖνον ταῦτα,
 840 τὸ ποσὸν τῶν ὑπερπύρων.
 Δουλικῶς τοίνυν ὁ γέρων
 καὶ τὰς χεῖρας δεδεμένος,
 προσεκύνησε καὶ εἶπεν
 πρὸς τὸν βασιλέαν οὕτως·
 845 « Εὖχου καὶ συμπάθησόν μου.
 Κύριος διατηρήσοι
 τὸ βασίλειόν σου κράτος
 εἰς αἰῶνας, δέσποτά μου ».
- Ὑποτάξας οὖν τοῖς πᾶσιν
 850 καὶ καλῶς ἐφοδιάσας,
 ἀπεχώρησεν ἐκεῖθεν
 καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια
 ὁ σοφώτατος ὁ γέρων.

816 διδραχμάτων : cod. διδραγμάτων 838 post καὶ addidi κατὰ 840 τὸ ποσόν ;
 cod. τῶν ποσῶν

Οὕτω μετὰ τὴν ἔκδοσιν καὶ τῆς πέμπτης σφρζομένης παραλλαγῆς τῆς «Ίστορίας τοῦ Πτωχολέοντος», ἀποβαίνει νῦν δυνατὴ ἡ μελέτη καὶ ἡ συγκριτικὴ μετὰ τῶν λοιπῶν γνωστῶν παραλλαγῶν ἔρευνα, συντελοῦσα εἰς τὴν καλυτέραν γνωριμίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ τούτου στιχουργήματος, περὶ τοῦ ὁποίου γράφων ὁ Πολίτης, ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι «ἐκ τῶν τοιούτων ἔργων οὐ μόνον πολυτίμους ἐνίοτε πληροφορίας ἀρνούμεθα, ἀλλὰ καὶ πρὸς διαφώτισιν τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας τοῦ μέσου αἰῶνος καὶ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τοῦ ἔθνους ἡμῶν πολλὰ ἐξάγομεν».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

(Ὁ ἐν ἀρχῇ τῶν παραγράφων ἀριθμὸς ὑποδηλοῖ τὸν ἀριθμὸν τοῦ στίχου).

1 Ἐν τῷ νεαπολιτικῷ κώδικι, τὸ στιχοῦργημα παραδίδεται ἄνευ τίτλου. Ἄντ' αὐτοῦ ὑπάρχει πρόλογος, οἱ πρῶτοι στίχοι τοῦ ὁποίου ὑποδηλοῦν τὴν ὑπόθεσιν: «εἰς διήγησιν... τοῦ ἀνδρὸς τοῦ σοφάτου καὶ τοῦ γέροντος». Περὶ τοῦ τίτλου τοῦ στιχουργήματος, βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 272 - 273.

2 Ὡς καὶ εἰς ἄλλα στιχουργήματα παρατηρεῖται, οὕτω καὶ εἰς τὸ προκείμενον, ὁ ποιητὴς ὑποστηρίζει, ὅτι οὐχὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἀλλὰ κατόπιν παρακλήσεως φίλου προβαίνει εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ στιχουργήματος. Βλ. ἐπὶ τοῦ θέματος Γ. Θ. Ζώρα, Ὁ ποιητὴς Μαρῖνος Φαλιέρος, Κρητικὰ Χρονικά, τόμ. Β', 1948, σελ. 12 - 13.

7 Ὁ ποιητὴς ἐπαναλαμβάνει κατὰ τρόπον κατηγορηματικώτερον, ὅτι ἡ «καθὰρά φιλία» τὸν «εἰλκυσε» νὰ γράψῃ τὸ στιχοῦργημά του.

12 Ὁ ποιητὴς ἀναφέρει καὶ ἕτερον χαρακτηριστὸν τοῦ φρονιμωτάτου γέρου, ἥτοι τοῦ «πτωχοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου». Ἀξίον μνείας ὅτι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται τὸ πραγματικὸν ὄνομα Λέων καὶ Πτωχολέων, ὅπερ ἀπαντᾷ εἰς ἄλλας παραλλαγάς.

18 ἐπ. Ὁ στιχουργός, ἐπαναλαμβάνων ἐκ νέου, ὅτι ἡ ὑπακοὴ εἰς τὴν ὑπόδειξιν τοῦ φίλου ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν καθήκον, ἀναφέρει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ φίλου «Θεόδωρος». Κατὰ τὴν παραλλαγὴν τοῦ βιενναίου κώδικος, ἀντιθέτως, οὗτος ὀνομάζεται «Ἀργυρομύτης». Δὲν γνωρίζομεν ἂν πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ἢ περὶ διαφόρων· δὲν ἀποκλείεται ὅμως τὸ πρόσωπον τοῦτο νὰ εἶναι καὶ ὁλως ἀνύπαρκτον.

20 εἰ καὶ ἀμαθὴς ὑπάρχω. Ὁ τρόπος οὗτος ἐκφράσεως ἦτο συνήθης εἰς τοὺς στιχουργοὺς τῆς ἐποχῆς, ἀνάλογοι δὲ πρὸς τὴν ἀνωτέραν ἐκφράσεις ἀπαντοῦν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα. Βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Κάρολος ὁ Ε' τῆς Γερμανίας καὶ αἱ πρὸς ἀπελευθέρωσιν προσπάθειαι. Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, 1954 - 1955, σελ. 432, στίχ. 1 - 2:

*ἄπειρος δὲ εἰμὶ ἐγὼ γραμμάτων καὶ σοφίας,
πόρρω τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς θεολογίας.*

24 ξένον μοναχοῖς ὑπάρχει. Ἡ ἀνωτέρω ὁμολογία, ἥτις ἀπαντᾷ καὶ ἐν τῇ παραλλαγῇ τοῦ βιενναίου κώδικος, ὑποδηλοῖ ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτο μοναχός· τὴν ὑπόθεσιν δὲ ταύτην ἐνισχύει τὸ γεγονός, ὅτι, ἐπανειλημμένως ἐν τοῖς κατωτέρω, παρέχει οὗτος δείγματα τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ πίστεως καὶ τῆς βαθυτάτης πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαβείας.

25 τοῦ νὰ γράφουσι τοιαῦτα, δηλ. νὰ ἀσχολῶνται μὲ θέματα λαϊκά.

30 Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχεται ἡ κυρίως ἀφήγησις, περατωθέντος τοῦ προλόγου. Εἰς ἄλλας παραλλαγὰς δὲν ὑπάρχει πρόλογος.

31 τόφω. Ὁ ποιητὴς γράφει ἀορίστως τόπος, χωρὶς νὰ καθορίζῃ τοῦτον. Βλ.

ἐπὶ τοῦ θέματος Γ. Θ. Ζώρα, 'Ιστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἀν., σελ. 278 - 279.

46 ἐκ τῆς Πόλεως μακρόθεν. Ὡς καὶ ἐν τῇ βιενναίᾳ παραλλαγῇ καθορίζεται, ὁ γέρον σοφὸς ἔζη εἰς τόπον μακρὰν τῆς πρωτεύουσας κείμενον, καὶ ἐπομένως ἡ γενομένη ἐπιδρομὴ τῶν κουρσάρων δὲν ἀφορᾷ εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

55 τὸ κύλισμα τῆς τύχης. Τὸ θέμα τῆς ἀσταθείας τῆς μοίρας εἶναι κοινὸν καὶ εἰς ἄλλα στιχοιργήματα τῆς ἐποχῆς. Γράφει σχετικῶς ὁ Ξανθοῦδιδης ('Ερωτόκριτος, ἔκδ. 1915, σελ. 378 - 379): « Εἶναι κοινὸς τόπος τῆς μεσαιων. καὶ νέας Ἑλλ. ποιήσεως ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἰκονίζεται μὲ τροχὸν (κύκλον, τροχίλι) τῆς Τύχης ἢ τοῦ Χρόνου ἀενάως περιστρεφόμενον καὶ ἀνυψοῦντα αὐτὸν εἰς τὴν εὐτυχίαν ἢ καταβιβάζοντα εἰς τὴν δυστυχίαν. Ἡ ἰδέα ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, μάλιστα ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὅτε ὁμοίως ὁ τροχὸς καὶ ἡ σφαῖρα ἦσαν πρὸς τοὺς ἄλλοις σύμβολα τῆς Τύχης (Fortuna) καὶ ὁ κύριος χαρακτὴρ τῆς Θεᾶς ἦτο ἡ ἀστάθεια καὶ τὸ εὐμετάβολον αὐτῆς. Ἄπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα ἐν τῇ μεσαιων. Ἑλλ. ποιήσει, καὶ δὴ τῇ Κρητικῇ, ὅπου ἀναφέρεται ὁ τροχὸς τῆς τύχης ». Ὁ Ξανθοῦδιδης ἀναφέρει καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἑξῆς ποιημάτων: Σαχλίκης Γ, 9, Ζήνων Β, 98, καὶ Ε, 191, Ἑρωφίλι Α, 559 ἐξ. καὶ Α, 579 - 580, Διγενῆς Ἀνδρου, στ. 4391, Ξενιτείας, στ. 431 - 433, Ἀλφάβητος κατανυκτικός, στ. 14 - 15, Βελισσάριος Γ, 232 - 233, Ἑρωτόκριτος Α, 1 - 2, καὶ Δ, 618 - 619, κλ.

103 τῶν αὐθεντῶν ἡ ἀγάπη. Ὁ στιχοιργὸς κατακρίνει αὐστηρῶς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις καὶ τὰς συνηθείας τῶν ἀρχόντων, οἵτινες ἀρέσκονται εἰς τὰς κολακείας καὶ παντὸς εἶδους δολοπλοκίας.

108 ἐπ. Εἰδικώτερον ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς τοῦ ποιήματος καταφέρεται κατὰ τῆς αὐλῆς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ μηχανορραφῶν.

120 - 121 Οἱ στίχοι οὗτοι, ὡς καὶ ἄλλοι ἀνάλογοι κατωτέρω, μαρτυροῦν τὴν χριστιανικὴν εὐλάβειαν τοῦ συγγραφέως, ὅστις, ὡς ἐλέχθη, εἶναι πιθανώτατα μοναχός.

132 ὡς τὴν μεγάλην Βυζαντίδα. Ὁ ποιητὴς ἀποκαλεῖ τὴν βυζαντινὴν πρωτεύουσαν ὅτε μὲν πόλιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὅτε δὲ μεγάλην Βυζαντίδα ἢ καὶ ἀπλῶς Πόλιν, οὐδέποτε δὲ Κωνσταντινούπολιν. Τὴν πρὸς ταύτην ἀγάπην καὶ θαυμασμόν του διαδηλοῖ πολλαχοῦ τοῦ στιχοιργήματος.

146 ὑπερπύρων τοῦ χερσίου. Οὕτω καὶ ἡ βιενναία παραλλαγὴ ἐν ταῖς ἄλλαις παραλλαγαῖς ἀπαντοῦν οἱ ὅροι « γόρσια » καὶ « ργιαλία ».

150 Ἡ μνεία τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, πολιούχου τῆς πόλεως τῆς Θεσσαλονίκης, ἡγαγέ τινας νὰ θεωρήσουν τὴν πόλιν ταύτην πατρίδα τοῦ ποιητοῦ.

185 ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς χρησιμοποιοῦνται οἱ ὅροι « φόρος » ἢ « παζάρι ».

210 ἐν τῇ Μέσῃ. Πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

228 πλαγινίζει καὶ κοντένει, δηλ. κλίνων πρὸς τὰ πλάγια, πλησιάζει.

253 ἐπ. Ὁ ποιητὴς ἀκολουθεῖ τὴν ἀξιολογικὴν σειρὰν, ἐνθ' ἡ σειρά τῆς ἀφηγήσεως ἔχει ὡς ἑξῆς: γνώσις ὀρυκτῶν (ἀψύχου φύσεως), ζώων (ζωικοῦ βασιλείου), καὶ ἀνθρώπων.

279 - 280 ἔμπορος - πραγματευτής. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς ἀπαντοῦν οἱ τύποι « μπεζεργιάνης » καὶ « μπαζαργιάνης », ἐκ τῆς περσικῆς λέξεως bazirgān (= ἔμπορος).

342 ἐπ. Ὁ ποιητὴς καταφέρεται ἐκ νέου κατὰ τῆς κολακείας, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἀναξίαν συνετοῦ βασιλέως.

352 ἐπ. Οἱ στίχοι οὗτοι ἔχουν χαρακτῆρα διδακτικὸν καὶ ἀποτελοῦν παροιμιώδη φράσιν.

380 Ἐν τῇ παρούσῃ, ὡς καὶ τῇ βιενναίᾳ παραλλαγῇ, ἀναλαμβάνει ὁ καβάτωρ

νά ἐρευνήσῃ τὴν ἀξίαν τοῦ λίθου· ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς, ἀντιθέτως, ἡ δοκιμὴ γίνεται διὰ τῆς καύσεως σπάρτου.

416 *χοντρομούρην*, ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς *χοντρομέρην* (δηλ. ὁ ἔχων χοντρὸν μῆρόν).

455 *βουβαλάρης*, δηλ. ὁ βουκόλος.

472 *ἐνθυμιζω*· βλ. ἀνωτέρω στίχ. 401 ἐπ.

554 *κακῆς κομβέλας*. Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς γράφεται « πολιτικῆς », δηλ. κοινῆς γυναικός.

632 ἐπ. Ὁ σοφὸς γέρων, πρὶν ἀποκαλύψῃ τὴν πραγματικὴν καταγωγὴν τοῦ βασιλέως, ζητεῖ παρ' αὐτοῦ ἔνορκον διαβεβαίωσιν περὶ τῆς προσωπικῆς του ἀσφαλείας.

642 *ἔποικεν ἀφροντισίαν*, ἐνν. διὰ τῆς ἐνόρκου διαβεβαίωσης.

645 *μάγκιπος*. Βλ. Ἰω. Καλιτσούνακη, ἐνθ' ἄν., σελ. 313. Περὶ τῶν ἐπαγγελμάτων παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς βλ. Φ. Κουκουλέ, Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός, τόμ. Β', Ι, Ἀθῆναι 1948, σελ. 179 ἐπ.

651 Ἐν ἄλλαις παραλλαγαῖς ὡς μήτηρ τοῦ βασιλέως φέρεται σουλτάνα. Σχετικῶς βλ. Γ. Θ. Ζώρα, Ἱστορία τοῦ Πτωχολέοντος, ἐνθ' ἄν., σελ. 279-280.

710 καὶ 715 Ὁ ποιητὴς ἀναφέρει δύο μύθους εἰς ἐπίρρωσιν τῶν γνωμῶν του.

766 Ἵνα εὐχερέστερον πείσῃ τὸν βασιλέα καὶ τῷ ἀποδώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τῷ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, ὁ γέρων σοφὸς ἀπειλεῖ τὸν βασιλέα, ὅτι, ἐν περιπτώσει δυστροπίας, θέλει ἀποκαλύψει εἰς πάντας τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ καταγωγὴν.

849 *ὑποιάζας*, δηλ. ὑποκλιθεὶς.

843 Ἐν τέλει, ὁ ποιητὴς καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι διὰ τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ὁ γέρων ἐπανεκτίσθη μεγάλῃν περιουσίαν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἴδια.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ